

POSTANOWIENIE

Dnia 23 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Dobrowolski (przewodniczący)

SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)

SSN Maria Szczepaniec

w sprawie ze skargi A. K.

na przewlekłość postępowania Sądu Apelacyjnego w (...)

w sprawie sygn. akt I AGa (...)

z udziałem Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Apelacyjnego w (...)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 23 marca 2021 r.,

- 1. stwierdza, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy nastąpiła przewlekłość postępowania;**
- 2. przyznaje A. K. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) sumę pieniężną w wysokości 3000 zł (trzy tysiące złotych);**
- 3. oddala skargę w pozostałej części;**
- 4. nakazuje wypłacić A. K. ze skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) kwotę 200 zł (dwieście złotych) tytułem zwrotu opłaty od skargi;**
- 5. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) na rzecz A. K. kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania skargowego.**

UZASADNIENIE

A. K. 23 września 2020 r. złożyła skargę, w której wniosła o stwierdzenie przewlekłości postępowania przed Sądem Apelacyjnym w (...) w sprawie o sygn. akt I AGa (...), zobowiązanie tego Sądu do rozpoznania sprawy w terminie trzech

miesiące od rozpoznania skargi, przyznanie od Skarbu Państwa na jej rzecz kwoty 10 000 zł oraz zasądzenie kosztów postępowania. W uzasadnieniu skargi A. K. wskazała, że wobec rażących błędów i inercji Sądu Apelacyjnego w (...), postępowanie apelacyjne toczy się już 4,5 roku.

W odpowiedzi na skargę Prezes Sądu Apelacyjnego w (...) wniósł o odrzucenie skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga zasługuje na częściowe uwzględnienie.

1. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (t.j. Dz.U. 2018, poz. 75 ze zm., dalej: u.s.p.p.) strona może wnieść skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli postępowanie zmierzające do wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w sprawie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia istotnych okoliczności faktycznych i prawnych albo dłużej niż to konieczne do załatwienia sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego (przewlekłość postępowania).

Dla stwierdzenia, czy w sprawie doszło do przewlekłości postępowania, należy w szczególności ocenić terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd w celu wydania w sprawie rozstrzygnięcia co do jej istoty, przy uwzględnieniu łącznego dotychczasowego czasu postępowania od jego wszczęcia do chwili rozpoznania skargi, niezależnie od tego, na jakim etapie skarga została wniesiona, a także charakteru sprawy, stopnia jej złożoności faktycznej i prawnej, znaczenia dla strony, która wniosła skargę, rozstrzygniętych w niej zagadnień oraz zachowania się stron, a w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania (art. 2 ust. 2 u.s.p.p.).

2. Prawo do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki jest jednym z elementów prawa do rzetelnego procesu, będącego fundamentalnym prawem człowieka. Prawo to jest gwarantowane na płaszczyźnie regulacji międzynarodowych przepisami Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284 ze zm., dalej: EKPC). Zgodnie bowiem z art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.

Europejski Trybunał Praw Człowieka wyjaśnił przy tym, że przepis art. 6 ust. 1 EKPC nakłada na państwa strony Konwencji obowiązek zorganizowania systemów prawnych w sposób pozwalający sądom spełnić wszystkie wynikające z niego warunki, łącznie z rozpatrzeniem sprawy w rozsądnym terminie (zob. w szczególności wyrok ETPC w sprawie Sutter przeciwko Szwajcarii z 22 lutego 1984 r., skarga nr 8209/78, tak też wyrok ETPC w sprawie Wasilewski przeciwko Polsce z 21 grudnia 2000 r., skarga nr 32734/96). Innymi słowy, obowiązkiem państwa jest takie zorganizowanie wymiaru sprawiedliwości, aby każda indywidualna sprawa mogła zostać rozpoznana w rozsądnym terminie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 marca 2005 r., III SPP 34/04).

Również w polskim porządku konstytucyjnym prawo do rozpoznania sprawy przez sąd w rozsądnym terminie zostało podniesione do rangi jednego z praw obywatela. Stosownie do treści art. 45 ust. 1 Konstytucji RP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, prawo do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd bez nieuzasadnionej zwłoki stanowi istotny element konstytucyjnego prawa do sądu. Trybunał podkreślił, że „konieczną gwarancją materialną prawa do rozstrzygnięcia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki są odpowiednie warunki organizacyjne umożliwiające sądom „terminową” realizację ich zadań. Dotyczy to w szczególności obsady kadrowej, zarówno jeśli chodzi o liczbę sędziów, jak i personel pomocniczy. Powinność zapewnienia odpowiednich warunków

spoczywa w pierwszej kolejności na ustawodawcy oraz na organach władzy wykonawczej, szczególnie na Ministrze Sprawiedliwości” (zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 30 października 2006 r., S 3/06).

3. Przepisy ustrojowe oraz procesowe nie określają precyzyjnie, jaki okres zwłoki w postępowaniu sądowym oznacza, że postępowanie jest przewlekłe i narusza prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. W dotychczasowym orzecznictwie Sąd Najwyższy przyjmuje, że o przewlekłości postępowania apelacyjnego można zasadniczo mówić w przypadku bezczynności sądu drugiej instancji polegającej na niewyznaczeniu rozprawy apelacyjnej, która trwa co najmniej 12 miesięcy (postanowienia Sądu Najwyższego: z 12 maja 2005 r., III SPP 96/05; z 16 marca 2006 r., III SPP 10/06; z 21 marca 2006 r.; III SPP 13/06 oraz z 18 maja 2016 r., III SPP 53/16). Podobne stanowisko zajmuje Naczelny Sąd Administracyjny (zob. postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego: z 7 lipca 2006 r., I OPP 64/06; z 24 kwietnia 2008 r., I OPP 16/08; z 4 czerwca 2008 r., I OPP 20/08; z 24 lipca 2008 r., I OPP 23/08 oraz z 21 kwietnia 2010 r., II OPP 10/10).

Sąd Najwyższy przypisuje znamiona przewlekłości z reguły dopiero kilkunastomiesięcznej lub dłuższej bezczynności sądu drugiej instancji w wyznaczeniu terminu rozprawy odwoławczej. Kilkumiesięczny okres oczekiwania na wyznaczenie terminu rozprawy apelacyjnej mieści się w pojęciu rozsądnego terminu, w którym sprawa może oczekiwać na jej rozpoznanie. Jedynie wyjątkowo, krótsze okresy bezczynności mogą uzasadniać stwierdzenie przewlekłości postępowania (postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lipca 2014 r., III SPP 123/14).

W tym zakresie nie wyłączają bezprawności zachowania sądu okoliczności złej organizacji pracy, zwiększenie się wpływu spraw do sądu, czy niewystarczającej obsady konkretnej jednostki organizacyjnej (postanowienia Sądu Najwyższego: z 16 marca 2006 r., III SPP10/06; z 21 marca 2006 r., III SPP 13/06). Bez znaczenia jest w tym kontekście także okoliczność, że indywidualna sprawa jest jedną z wielu spraw toczących się w danym sądzie, w których również konieczne jest podejmowanie czynności bez nieuzasadnionej zwłoki. Innymi słowy, fakt, że w danym sądzie wszystkie sprawy danej kategorii lub ich większość

rozpoznawane są w tym samym terminie, nie przesądza o braku przewlekłości postępowania, jeżeli ten czas trwania postępowania nie jest rozsądny w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC. Inaczej rzecz ujmując, powszechność pewnego zjawiska (długotrwałość postępowania w danym sądzie, czy w określonej kategorii spraw) nie daje podstaw do przyjęcia tezy, iż nie dochodzi do przewlekłości postępowania.

4. Sąd Najwyższy w obecnym składzie nie podziela poglądu wyrażonego w postanowieniu Sądu Najwyższego z 28 września 2020 r., I NSP 120/20, jakoby odrzucenie skargi wniesionej do Sądu Najwyższego przez stronę osobiście, uniemożliwiało ponowne wniesienie skargi przed upływem 12 miesięcy od daty postanowienia o odrzuceniu skargi. Zgodnie bowiem z art. 14 ust. 1 u.s.p.p. skarżący może wystąpić z nową skargą w tej samej sprawie po upływie 12 miesięcy, a w postępowaniu przygotowawczym, w którym stosowane jest tymczasowe aresztowanie, oraz w sprawie egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego – po upływie 6 miesięcy, od daty wydania przez sąd orzeczenia, o którym mowa w art. 12 u.s.p.p. Przepis ten wymienia dwa rodzaje rozstrzygnięć, tj. (1) oddalenie skargi (art. 12 ust. 1 u.s.p.p.) i (2) uwzględnienie skargi (art. 12 ust. 2 u.s.p.p.). Odnosi się więc do rozstrzygnięć co do istoty sprawy. Przepis ten nie wymienia natomiast rozstrzygnięć procesowych, jak np. umorzenie postępowania lub odrzucenie skargi.

W ocenie Sądu Najwyższego, nie jest możliwa rozszerzająca interpretacja wyjątkowej regulacji z art. 14 ust.1 u.s.p.p. Zatem tylko wydanie orzeczenia merytorycznego, a więc o oddaleniu lub uwzględnieniu skargi, otwiera bieg terminu, o jakim mowa w art. 14 ust. 1 u.s.p.p. W tym kontekście art. 14 ust. 2 u.s.p.p., przewidujący możliwość wniesienia ponownej skargi w razie uprzedniego odrzucenia skargi na podstawie art. 9 ust. 1 u.s.p.p. należy traktować jak superfluum ustawowe.

Zatem, mimo wcześniejszego odrzucenia skargi wniesionej przez skarżącą, obecna skarga jest dopuszczalna, a art. 14 ust. 1 u.s.p.p. nie ma w tej sytuacji zastosowania.

5. Apelacja strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego wpłynęła 30 lipca 2015 r. (k. 157-171). Akta wraz z apelacją zostały przekazane do Sądu Apelacyjnego 5 października 2015 r. (k. 297), a 17 lutego 2016 r. zapadł wyrok

Sądu Apelacyjnego, uchylający wyrok Sądu Okręgowego i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania. Następnie 4 maja 2016 r. wpłynęło zażalenie powodów na ten wyrok (k. 240-244). Po uchyleniu przez Sąd Najwyższy postanowieniem z 24 lutego 2017 r., IV CZ 120/16 wyroku Sądu Apelacyjnego z 17 lutego 2016 r. (k. 283), 10 stycznia 2018 r. odbyła się rozprawa, podczas której Sąd zobowiązał pełnomocnika pozwanej do usunięcia braków formalnych wniosku o przywrócenie terminu do złożenia odpowiedzi na pozew (k. 294). Pismem z 22 stycznia 2018 r., pozwana złożyła wiosek o przywrócenie terminu do złożenia odpowiedzi na pozew wraz z odpowiedzią na pozew (k. 299-313). W dniu 17 kwietnia 2018 r. odbyła się rozprawa apelacyjna, podczas której został przesłuchany świadek A. P. (k. 354). Postanowieniem z 20 kwietnia 2018 r. Sąd Apelacyjny przywrócił termin do złożenia odpowiedzi na pozew (k. 357). W dniu 14 czerwca 2018 r. wpłynęło pismo procesowe strony powodowej (k. 362-363). Podczas rozprawy 25 lutego 2019 r. został złożony przez powodów wniosek o wyłączenie wskazanych w nim sędziów Sądu Apelacyjnego w (...) (k. 391-396). Dnia 28 lutego 2019 r. wpłynęło pismo powodów uzupełniające wniosek o wyłączenie sędziów (k. 401-402). Postanowieniem z 5 kwietnia 2019 r. Sąd Apelacyjny oddalił wniosek o wyłączenie sędziów (k.407). Na to postanowienie wpłynęły zażalenia powodów (k. 414-416 i 418-420). W dniu 4 czerwca 2019 r. wpłynęły odpowiedzi pozwanej na zażalenia powodów (k. 444-446, 448-450). Postanowieniem z 6 czerwca 2019 r. Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie powodów (k.453). Podczas rozprawy apelacyjnej 3 września 2019 r. powodowie złożyli ponowny wniosek o wyłączenie wskazanych w nim sędziów Sądu Apelacyjnego (k. 527). Postanowieniem z 4 listopada 2019 r. Sąd Apelacyjny oddalił złożony przez powodów wniosek (k. 533). Podczas rozprawy apelacyjnej 27 maja 2020 r. Sąd przesłuchał świadka H. R. oraz dopuścił dowód z przesłuchania stron (k. 558-562). Dnia 1 czerwca 2020 r. wpłynęło pismo strony pozwanej wraz z wnioskiem dowodowym (k. 564-565), a 28 lipca 2020 r. wpłynęły pisma przygotowawcze pozwanej (k. 587-592; 604-611). Podczas rozprawy apelacyjnej 14 września 2020 r. powodowie poinformowali, że w sprawie została ponownie wniesiona skarga na przewlekłość postępowania (k. 642-643). Jednocześnie w tym dniu Sąd Apelacyjny wydał wyrok w sprawie (k. 645).

W badanej sprawie doszło zatem do przewlekłości postępowania na etapie rozpoznawania apelacji przez Sąd Apelacyjny w (...)

Sprawa wpłynęła do Sądu Apelacyjnego w (...) 5 października 2015 r. Wydany w sprawie wyrok z 17 lutego 2016 r. został następnie uchylony przez Sąd Najwyższy postanowieniem z 24 lutego 2017 r. Sąd Najwyższy podziela stanowisko wyrażone w postanowienie Sądu Najwyższego z 15 maja 2013 r., III SPP 60/13, że dopiero po stwierdzeniu wadliwości wyroku sądu drugiej instancji, na skutek rozpoznanego w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenia, możliwa jest ocena sprawności postępowania i ewentualne stwierdzenie przewlekłości postępowania, obejmującego cały okres tego postępowania (art. 12 ust. 2 u.s.p.p.). Jakkolwiek zatem od wpłynięcia do Sądu Apelacyjnego apelacji do momentu wydania wyroku, uchylonego następnie przez Sąd Najwyższy, upłynęło nieco ponad 4 miesiące, to błędne rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego przyczyniło się do wydłużenia czasu postępowania apelacyjnego.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Apelacyjny w (...) wydał wyrok 14 września 2020 r., a zatem po ponad 3,5 roku od uchylenia przez Sąd Najwyższy poprzedniego orzeczenia. Nawet zatem biorąc pod uwagę prowadzone przez Sąd Apelacyjny postępowanie dowodowe, które w zasadzie ograniczyło się do przesłuchania dwóch świadków oraz stron, ogólna długość postępowania jest zbyt długa, uwzględniając charakter i stopień skomplikowania sprawy.

6. Sąd Najwyższy miał na względzie, że od 14 marca 2020 r. do odwołania na obszarze całego kraju został wprowadzony stan zagrożenia epidemiologicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 (rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r., Dz.U. 2020, poz. 433 ze zm.), a następnie rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. od 20 marca 2020 r. do odwołania został wprowadzony na obszarze całego kraju stan epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020, poz. 491 ze zm.). Obecnie obowiązuje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 1066). W tym czasie, a w szczególności na początkowym etapie rozwoju epidemii, funkcjonowanie zarówno Sądu Apelacyjnego w (...), jak i innych sądów powszechnych zostało

faktycznie ograniczone tylko do podejmowania czynności w sprawach pilnych. Okoliczności te nie mają jednak decydującego wpływu na ogólną ocenę długości trwania postępowania przed Sądem Apelacyjnym.

7. Uwzględniając skargę na przewlekłość postępowania apelacyjnego, Sąd Najwyższy rozstrzyga także wniosek o zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej. Przyznanie odpowiedniej sumy pieniężnej na podstawie art. 12 ust. 4 u.s.p.p. stanowi sankcję dla państwa za wadliwe zorganizowanie wymiaru sprawiedliwości oraz rekompensatę dla skarżącego za krzywdę moralną spowodowaną przewlekłością postępowania. Następuje w wysokości proporcjonalnej do wielkości zwłoki, jej przyczyn oraz dotkliwości dla skarżącego. Odpowiednia suma pieniężna pełni rolę swoistego zadośćuczynienia za stres i frustrację, spowodowane przewlekłością postępowania sądowego (postanowienia Sądu Najwyższego: z 24 lutego 2016 r., III SPP 53/15; z 28 maja 2015 r., III SPP 10/15).

Stosownie do art. 12 ust. 4 u.s.p.p., uwzględniając skargę, sąd na żądanie skarżącego przyznaje od Skarbu Państwa sumę pieniężną w wysokości od 2 000 zł do 20 000 zł. Wysokość sumy pieniężnej wynosi nie mniej niż 500 zł za każdy rok dotychczasowego trwania postępowania, niezależnie od tego, ilu etapów postępowania dotyczy stwierdzona przewlekłość postępowania. Sąd może przyznać sumę pieniężną wyższą niż 500 zł za każdy rok dotychczasowego trwania postępowania, jeżeli sprawa ma szczególne znaczenie dla skarżącego, który swoją postawą nie przyczynił się w sposób zawiniony do wydłużenia czasu trwania postępowania. Na poczet tej sumy zalicza się kwoty przyznane już skarżącemu tytułem sumy pieniężnej w tej samej sprawie.

Skarżąca wnioskowała o przyznanie jej sumy pieniężnej w wysokości 10 000 zł. Taka kwota w ocenie Sądu Najwyższego nie jest jednak uzasadniona, biorąc pod uwagę aktywność skarżącej w trakcie postępowania apelacyjnego, wymuszającą na Sądzie Apelacyjnym podejmowanie kolejnych czynności w sprawie, co przełożyło się niewątpliwie na czas trwania tego postępowania.

Z tego względu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 12 ust. 4 u.s.p.p. przyznał A. K. od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w (...) sumę pieniężną w wysokości 3 000 zł.

8. Zgodnie z art. 12 ust. 3 u.s.p.p. na żądanie skarżącego lub z urzędu sąd zaleca podjęcie przez sąd rozpoznający sprawę co do istoty albo przez prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze odpowiednich czynności w wyznaczonym terminie, chyba że wydanie zaleceń jest oczywiście zbędne. Zalecenia nie mogą wkraczać w zakres oceny faktycznej i prawnej sprawy. Ze względu na wydanie przez Sąd Apelacyjny wyroku 14 września 2020 r., brak jest podstaw do zalecenia temu sądowi dalszych czynności procesowych.

9. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy, uwzględniając skargę, stwierdził, że w postępowaniu nastąpiła przewlekłość postępowania (art. 12 ust. 2 u.s.p.p.), przyznał skarżącej na podstawie art. 12 ust. 4 u.s.p.p. sumę pieniężną w wysokości 3 000 zł oraz zgodnie z art. 12 ust. 1 u.s.p.p. oddalił skargę w pozostałym zakresie. O zwrocie uiszczonej przez skarżącą opłaty od skargi orzeczono na podstawie art. 17 ust. 3 u.s.p.p.

Ponadto, Sąd Najwyższy podstawie art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. w zw. z art. 8 ust. 2 u.s.p.p. oraz § 14 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawych (t.j. Dz.U. 2018, poz. 265) zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w (...) na rzecz skarżącej kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania, tj. wynagrodzenia pełnomocnika skarżącej.